

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. дн Славка Ненова

за дисертационния труд на **Илиян Василев Василев**
на тема „Адаптивни модели на обучение в техническото професионално образование според професионалните способности и интереси на учениците“

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Научна област: **1 – Педагогически науки**

Професионално направление: **1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – Професионална педагогика)**

Университет: **Софийски университет „Св. Климент Охридски“**

Факултет: **Факултет по педагогика**

Научен ръководител: **доц. д-р Илиана Петкова**

1. Данни за докторантурата

Със Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ РД 20-293/31.01.2024 г. Илиян Василев е зачислен като редовен докторант в Професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма „Теория на възпитанието и дидактика – Професионално образование“ към катедра „Дидактика“ във Факултета по педагогика на СУ „Св. Климент Охридски“. Срокът на докторската програма е от 01.02. 2024 до 01.02.2027 г. За научен ръководител е определена доц. д-р Илиана Петкова.

Илиян Василев е изпълнил предсрочно задълженията си, които произтичат от докторската програма. Дисертационният труд „Адаптивни модели на обучение в техническото професионално образование според професионалните способности и интереси на учениците“ е обсъден на вътрешно заседание на катедра „Дидактика“ и е разкрита процедура по официална защита.

На основание Заповед № 33-791/23.12.2025 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на научното жури по процедура за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в Професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – Професионално образование) при СУ „Св. Климент Охридски“.

2. Кратка информация за участника в процедурата

Илиян Василев Василев е роден на 29.12.1982 г. Притежава образователно-квалификационна степен „магистър“ по Автоматика, информационна, управляваща техника към ТУ – София (2002-2006 г.), Методология на обучението по физика и

астрономия („учител по физика и астрономия“) към СУ „Св. Климент Охридски“. Завършва СДК – Методология на обучението по английски език за „учител по английски език“ в Център за следдипломно обучение – НБУ (2020 г.).

В професионалното си развитие докторант Василев е заемал различни позиции в България и чужбина: инженер по автоматизация на процеси в Химически комбинат „Неохим“ АД, Димитровград (2007-2010), старши инженер по автоматизация на процеси, експерт обучение в Мускат (Оман), Мароко, Република Конго, Колумбия, Виетнам (2010-2019). От 2020 до 2023 г. заема длъжността „учител“ по професионална теоретична подготовка в Националната професионална гимназия по прецизна техника и оптика „М. Ломоносов“ – София, а от 2023 до 2025 г. е асистент във Висшето училище по телекомуникация и пощи – София.

Предвид професионалния опит на Илиян Василев, може да се обобщи, че неговите професионални (инженерни) и комуникационни компетентности се проявяват както в реалната бизнес-практика, така и в преподавателската му дейност във висшето и в средното образование. Той успешно съчетава практическия инженерен опит с педагогическите компетентности. В допълнение, неговата задълбочена професионална експертиза и дългогодишен международно придобит опит в реалната икономика са основания за идентифициране и анализ на съществуващи проблеми и предизвикателства в българската образователна система, както и за формулиране на насоки за нейното усъвършенстване и модернизация.

Владее отлично английски, гръцки и италиански език.

3. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд се състои от въведение (4 с.), четири глави (176 с.), насочени към създаване на дизайн на адаптивни модели в средното професионално (техническо) образование, 32 таблици, 23 фигури, заключение (2 с.), списък на ползваната литература (17 с.) с включени 248 заглавия, от които 63 на кирилица и 185 на латиница и 10 електронни ресурса, приложения (16 с.). В обемно и в структурно отношение трудът е балансиран и отговаря на изискванията за написване на такъв тип научна разработка.

В началната част на научния труд, озаглавена „Въведение“, авторът точно и ясно формулира изследователската концепция, ориентирана към разработване на адаптивни модели за професионално образование и обучение. Коректно е представена основната изследователска цел – актуална в контекста на професионалното образование. Приложен е двааспектен подход при формулиране на подцелите, израз на намерението на автора за постигане на цялостност на изследването: от теоретично аргументиране до емпирично проучване и анализ. Изследователските въпроси са релевантни на целите и намират своя

отговор последователно в цялостното изследване. Изследователските задачи и методи са обвързани с основната изследователска цел.

Още във въвеждащата част авторът успява да провокира интерес у читателя към посочените пет теоретични модела за професионално образование: модел „STRONG“¹, модел „LOOSE“², авторов модел „Василев“³, модел „УМ“⁴, модел за изграждането на система „APL“⁵.

Включването на посочените модели в изследването, като израз на методологически плурализъм, демонстрира цялостната визия на автора относно проблемите в средното професионално образование.

Първа глава „Образователни модели и модели на професионално обучение“ се отличава с ясна логическа структура и добре обоснован подбор на тематичните акценти. Положително впечатление прави последователният подход на изложението – от терминологичните уточнения и характеристиките на моделите в образованието и обучението (представени от български и чуждестранни автори), през спецификата на средното професионално образование, към критериите и показателите за извеждане на особеностите на средното техническо образование. Всичко това се разглежда в контекста на създаването и приложението на образователни модели на обучение. Подчертани са ползите и ролята на синергетичните модели като съвременна перспектива за развитие на професионалното образование. В обобщение следва да се подчертае, че тази част осигурява методологически адекватна основа за изследването.

Втора глава предлага систематизирано представяне на адаптивните модели „STRONG“, „LOOSE“, „УМ“, „APL“ и авторовия модел „Василев“, подкрепени от задълбочен анализ с коректна и аргументирана научна обосновка. Изложението е структурирано по начин, който осигурява логично преминаване от общотеоретичните основания към конкретни проявления на моделирането в контекста на професионалното техническо образование. В петте модела са предложени варианти за реализиране на различни форми на организация на образователния процес, включително модулно обучение, промени в учебните планове и учебните програми, както и усъвършенстване на методиката на обучение. Те са разгледани в контекста на нова философия на професионалното образование, насочена към гъвкаво интегриране на образователни

¹ Модел за максимално използване на потенциала и развиване на допълнителни компетентности на силни/изявени ученици от системата на средното професионално образование, т.е. модел за работа с надарени деца, но при традиционна организация на учебния процес.

² Модел за реорганизация на ученици с трайни образователни и възпитателни дефицити от системата на професионалното средно образование.

³ Модел „Василев“ за организация на учебния процес при професионалната подготовка на учениците.

⁴ Модел за повишаване знанията на силните ученици, напредък и подобряване на изоставашите ученици по основни предмети от ДЗИ, в частност математика, както и обща и отраслова професионална подготовка.

⁵ Проект за изграждането на система APL, както и ползите ѝ за средното професионално образование.

подходи и решения съобразно потребностите на обучаваните и адаптиране към съвременните обществени и икономически реалности.

Високо оценявам развитите от автора идеи в изведените в дисертационния труд ключови проблемни области на професионалното образование, свързани със „STRONG“, „LOOSE“, „УМ“, „APL“. Допълнително достойнство представляват предложенията, заложи в модела „APL“ за признаване на различни професионални компетентности в процеса на обучение. Доказателствена стойност за практическото приложение на моделите имат представените конкретни варианти за внедряването им в техническите професионални гимназии.

Третата глава „Емпирично изследване“ може да се разглежда не само като самостоятелна методологическа конструкция, но и като органична част от основната изследователска цел. Представява сериозно емпирично изследване с ясно заявен замисъл, последователна организация и адекватно подбрани методи и инструменти за обработка и анализ на статистическите данни. На основата на разработения и описан в теоретичната част адаптивен модел „STRONG“ се предлага и технология за провеждане на емпиричното изследване, основаваща се на многокомпонентен статистически анализ. Методологическата логика на емпиричното изследване е структурирана в последователни етапи, които осигуряват надеждно изследване на качеството на професионалното образование в контекста на приложимостта на модела „STRONG“.

В обобщение може да се подчертае, че Трета глава представлява методологически адекватна, добре структурирана основа за емпирична проверка на модела „STRONG“ и за формулиране на практически значими изводи относно насоките за повишаване качеството на професионалното образование. Допълнителна научна стойност придава включването на връзката между професионалното образование и обучение (ПОО), общата факторна производителност и качеството, тъй като този ракурс позволява по-аргументирано да се открият зависимости между човешкия капитал, технологичната модернизация и ефективността на икономиката. Последната Четвърта глава очертава бъдещите възможности за дейности в контекста на модела „STRONG“, като поставя разглежданата проблематика в по-широк макроикономически контекст. Връзката между производителността на труда и тенденциите на българския пазар на труда е логично свързана и с необходимостта от промени в системата на професионалното образование и обучение. Авторът обоснова обобщава, че качеството на професионалното образование и обучение се очертава като ключов фактор за преодоляване на несъответствието между формирането на знанията и уменията, бързото технологично развитие и ефективното използване на работната сила.

В заключение авторът представя ясен и обобщен отговор на изследователските въпроси, поставени в началото на труда, като последователно свързва теоретичните

постановки с резултатите от проведеното емпирично изследване. Направените изводи логично произтичат от анализа и потвърждават, че адаптивните модели могат да бъдат реален инструмент за повишаване на качеството и ефективността на техническото професионално образование. Особено убедително е аргументирано мястото на модела „STRONG“ като работеща рамка за развитие на талантиливи ученици, както и необходимостта от институционални и нормативни промени, които да осигурят устойчивост на подобни решения. По този начин заключението изпълнява ролята си не само да обобщи резултатите, но и да очертае практическите възможности за развитие на системата на професионалното образование и обучение в съответствие със съвременните изисквания към уменията и пазара на труда.

4. Оценка на научните и приложни резултати

Безспорни са изследователските постижения на автора както в научен, така и в приложен аспект. Изследването е представено логично, последователно и систематизирано, като поставя във фокус значим проблем на съвременното образование – обучението на талантиливи и изявени ученици. Съществено предимство е и умелият подбор на богата и релевантна теоретична литература, която осигурява стабилна основа за развитието на изследваната проблематика.

Коректно формулираният изследователски дизайн свидетелства за висока професионална зрялост и гарантира надеждност на последващото емпирично изследване. Положително оценявам и последователния преход към анализ на професионалното образование чрез ясно дефинирани критерии и показатели, както и поставения акцент върху синергията като съвременна перспектива за неговото развитие.

Силна страна на труда е аргументираната статистическа методология, подкрепена от обработка на емпиричните данни. Заслужава признание и свързването на разгледаните модели на обучение с новата философия на образователния процес, ориентирана към гъвкавост, индивидуализиране и съобразяване с потребностите на обучаваните в контекста на динамичните обществено-икономически условия.

Допълнителна добавена стойност придава открояването на интердисциплинарни връзки между образованието, икономиката и качеството на човешкия капитал, което разширява аналитичния обхват на изследването и повишава неговата значимост.

5. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Приемам приносите, посочени от автора, като значими, научно обосновани и с отчетлива практическа приложимост. Те интегрират разработването на теоретични решения и тяхната емпирична проверка в контекста на професионалното образование и обучение, като са развити до конкретни инструменти и възможности за внедряване. Съществен принос

представлява теоретичното систематизиране на образователни модели в български и международен контекст и разработването на адаптивни решения за средното професионално образование, сред които се откроява моделът „STRONG“, насочен към талантиливи и изявиени ученици. Приноси са и разработените критерии и показатели за оценка на качеството, съобразени с европейските рамки, както и инструментариумът за оценка на приложимостта и приемливостта на модела. Моделът „STRONG“ демонстрира потенциал за приложение в други професионални гимназии и за развитие на връзката между средно и висше образование чрез идея за вертикална приемственост (STRONG^{-α} и „STRONG^{-β}), подкрепена от механизми за признаване и валидиране на резултатите (ECVET/ECTS).

В заключение, трудът може да бъде оценен като значим за развитието и повишаването на качеството в професионалното образование, особено по отношение на работата с талантиливи ученици.

6. Автореферат и публикации по темата на дисертацията

Авторефератът е в обем 50 страници. Той възпроизвежда синтезирано съдържателната структура на дисертационния труд. Представени са основните идеи и изследователските резултати. Депозирани по процедурата за защита са 5 научни публикации – 3 научни статии (публикувани в сп. Образование, сп. Професионално образование, Сборник от научна конференция в НБУ „В. Левски“), една в съавторство (публикувана в сп. „Стратегии за политика в науката и образованието“, индексирано Web of Science (ESCI) и една статия (публикувана в сп. „Педагогика“, индексирано в Web of Science (ESCI). Публикациите са неразделна част от изследователската дейност на докторанта и отговарят на изискванията на научните издания.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

В представената за рецензиране дисертация не съм открила неточности. В контекста на изложението и постигнатите резултати си позволявам да задам следния въпрос:

Как бихте възприели идеята за публично-частно партньорство за реализация на вашите модели?

Заклучение

Предвид актуалността и значимостта на професионално реализираното изследване, визираните научно-приложни резултати и приносните моменти в настоящото изследване давам положителна оценка на дисертационния труд и предлагам на почитаемите членове на Научното жури на основание Глава втора, чл. 6 от ЗРАСРБ да подкрепят присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на докторант Илиян Василив Василев по Професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – Професионално образование).

София, 22.02.2026 г.


Рецензент: (доц. дн Славка Ненова)